

‘Sixteen and still not pregnant’

Tekstopdrachten bij GTC en LTC

Opdracht

In het eindexamenpensum Plato van 2015 was een aantal passages uit de *Apologie*, de *Crito* en de *Phaedo* zowel in vertaling als in het Grieks opgenomen. Om leerlingen de samenhang tussen deze teksten, de reden(en) van Socrates’ veroordeling en Plato’s visie daarop duidelijk te maken hebben Kokkie van Oeveren en Janneke Rixen een tekstopdracht gemaakt. Het doel van deze opdracht was dat leerlingen de gebeurtenissen voor en rondom de veroordeling van Socrates beter konden plaatsen en begrijpen zowel vanuit Athens als hun eigen perspectief. De opdracht is eerder gepresenteerd in een workshop tijdens de nascholingsdag Klassieke Talen en KCV, van de Universitaire Lerarenopleiding /Faculteit der Psychologie en Pedagogiek, VU Amsterdam (november 2013).

De Horzel van Athene

Oligarchen, democraten en de terdoodveroordeling van Socrates.

Workshop nascholingsdag Klassieke Talen en KCV
Universitaire Lerarenopleiding /Faculteit der Psychologie en Pedagogiek
VU Amsterdam

drs. Kokkie van Oeveren
drs. Janneke Riksen
nov. 2013

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Actief Historisch Denken (AHD) en de werkvorm Levenslijn	3
De les in een oogopslag	5
De horzel van Athene (leerling-materiaal)	
Oprachtenblad	8
Socrates en de Griekse Geschiedenis	9
Grafiek voor de levenslijnen	11

Inleiding

In de tweede helft van de vijfde eeuw neemt het onderlinge wantrouwen tussen Athene en Sparta toe. Dit wantrouwen leidt uiteindelijk tot de Peloponnesische Oorlog (431-404), die Athene verliest. De Spartanen stellen vervolgens in Athene de regering van de Dertig in. In 403 wordt dit bewind afgezet en vervangen door een democratisch bewind. In 399 wordt Socrates aangeklaagd en veroordeeld tot het drinken van de gifbeker.

Deze gebeurtenissen vormen de achtergrond van de teksten van Plato die veel gelezen worden binnen het school- en eindexamen Grieks. De inhoud van de meeste van deze teksten is voor leerlingen veel beter te begrijpen als ze afgezet worden tegen hun historische context. De terdoodveroordeling van Socrates roept immers vele vragen op. Hoe kan het dat juist Socrates de doodstraf heeft gekregen? Waarom pas toen hij 71 was? Waarom is de aanklacht zo vaag? etc.

Door middel van de werkvorm levenslijn worden leerlingen uitgedaagd om over deze vragen na te denken.

Actief Historisch Denken en de werkvorm Levenslijn

Binnen het geschiedenisonderwijs werken docenten met opdrachten die ontwikkeld zijn vanuit het Actief Historisch Denken (AHD). Bij AHD wordt de historische werkelijkheid niet als een vanzelfsprekendheid aanvaard, maar beoordelen leerlingen deze vanuit verschillende historische invalshoeken. Docenten besteden naast de overdracht van kennis van het verleden aandacht aan historische vaardigheden en benaderingswijzen. Zij staan stil bij zaken zoals bewijsvoering, inleving en standplaatsgebondenheid, oorzaak en gevolg, continuïteit en verandering. Door leerlingen zowel historische kennis als vaardigheden aan te bieden wordt hun denken en historisch besef gestimuleerd. Veel opdrachten zijn daarbij gericht op samenwerkend leren.

Tijdens het werken aan opdrachten die ontworpen zijn vanuit het AHD worden leerlingen gestimuleerd hun historische voorkennis te activeren en te integreren in bestaande kennis om tot een antwoord op de vraag te komen. Leerlingen leren bij deze opdrachten dat “het goede antwoord” niet altijd bestaat. Er zijn meerdere goede antwoorden mogelijk. Bij dit cognitieve conflict is een goede instructie, tussenbespreking en nabespreking van essentieel belang.

De opdrachten zijn erg gestructureerd vanuit een open historisch dilemma of vraag. De instructie, uitvoering en evaluatie verloopt via een bepaald stramien, waardoor er zowel aandacht gaat naar het proces als het product. Dat houdt in dat er in de instructiefase de vragen “*wat* gaan we doen”, “*hoe* gaan we het doen” en “*waarom* gaan we het doen” aan bod komen. Als de leerlingen de opdracht aan het uitvoeren zijn, is er een klassikaal moment waarop de vragen “*wat* ben je aan het doen” en “*hoe* pak je het aan” gesteld worden. En in de nabespreking wordt er eveneens weer gevraagd naar het “*wat*”, “*hoe*” en “*waarom*”. De docent nodigt de leerlingen uit tot het expliciet verwoorden van hun denken. Dit gaat zowel over het proces (hoe hebben leerlingen het aangepakt, hoe zijn zij tot een antwoord gekomen?) als de vakinhoud. Daarbij gaat het om de kwaliteit van de antwoorden en de vraag naar wat leerlingen geleerd hebben.

Werkvorm Levenslijn

De tijdsbalk neemt bij het vak geschiedenis een belangrijke plaats in. Met behulp van de tijdsbalk plaatsen leerlingen historische gebeurtenissen; jaartallen, personen en ontwikkelingen, in een grotere historische periode. Leerlingen leren historische gebeurtenissen te ordenen. Daarbij worden vaak vragen gesteld waarbij ze de jaartallen of de gebeurtenissen moeten duiden. Vanuit het vak gezien zijn dit relevante, maar wel vaak abstracte opdrachten.

De werkvorm Levenslijn bestaat uit een tijdsbalk en een reeks historische gebeurtenissen met jaartallen. De opdracht voor de leerlingen is om via inleving de tijdsbalk en de historische gebeurtenissen tot leven te laten komen. Daarvoor krijgen zij een historische rol. Zij moeten zich inleven in historische personages of groep. Vervolgens gaan zij per historische gebeurtenis aangeven en beargumenteren wat de persoon of groep van die gebeurtenis vindt. Dit doen ze door op een tijdsbalk in de vorm van een assenstelsel (de levenslijn) een waardering (van +3 tot en met -3) bij die gebeurtenis te plaatsen. Door het inleven in een historische figuur of groep en door een standpunt in te nemen zijn leerlingen in staat in historische en persoonlijke zin betekenis te geven aan “abstracte” jaartallen en gebeurtenissen en zullen deze beter bekijken. De werkvorm brengt “dode jaartallen tot leven”.

Afhankelijk van het onderwerp, het niveau van de klas en de beschikbare lestijd kan er gekozen worden voor één of meerdere historische personen of groepen, voor een groot of beperkt aantal gebeurtenissen en voor een kortere of langere periode in de geschiedenis. Het werken met een levenslijn krijgt nog meer betekenis als er gewerkt wordt vanuit een dilemma of conflict.

De opdracht kan individueel gemaakt worden, maar de leeropbrengst neemt toe als leerlingen gezamenlijk werken aan de levenslijn. Leerlingen gaan actief met elkaar in gesprek over de betekenis van de historische gebeurtenis, door te redeneren en te argumenteren proberen ze elkaar te overtuigen van hun standpunt en kunnen gezamenlijk een beargumenteerde keuze maken voor een waardering die ze toekennen aan de historische gebeurtenis op de levenslijn.

Doelen Levenslijn

De werkvorm Levenslijn geeft de leerlingen de gelegenheid om:

- zich te verplaatsen in het denken van een van een historische groepering, personage of gebeurtenis en deze vanuit verschillende gezichtspunten te analyseren en te interpreteren (inleving en standplaatsgebondenheid);
- een beargumenteerde waardering te geven aan een historische gebeurtenis;
- historisch te redeneren, daardoor verbanden te ontdekken en hun standpunten te beargumenteren;
- informatie bij elkaar te brengen en in samenhang te zien (oorzaak-gevolg, continuïteit en verandering);
- in historische en persoonlijke zin betekenis te geven aan historische gebeurtenissen en abstracte jaartallen

Voor wie meer wil lezen over Actief Historische Denken en voorbeelden van werkvormen, zie:

- *Vries, Jan de, Actief Historisch Denken, Opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs, Boxmeer 2004, ISBN 90 808830-1-8.*

- *Havekes, H., Geschiedenis doordacht, Actief Historisch Denken 2, Boxmeer 2005, ISBN 90 808830 2 6.*

- *Aardema, Arnoud, Leerlingen construeren het verleden, Actief Historisch Denken 3, Boxmeer 2011, ISBN 978-90-808830-0-0.*

De les in een oogopslag

Onderwerp: Politieke klimaat in Athene en de terdoodveroordeling van Socrates.

Activiteit:

- Leerlingen gaan in deze opdracht een zogenaamde Levenslijn maken. Hiervoor verplaatsen zij zich in het standpunt van oligarchen of democraten t.o.v. een reeks historische gebeurtenissen die plaats hebben gevonden tussen 479 en 399 v. Chr. (ronde 1).
- Leerlingen geven m.b.v. een kruisje per gebeurtenis, in een grafiek, aan hoe de oligarchen of democraten reageerden d.m.v. een waardering tussen de +3 (zeer positief) en -3 (zeer negatief). Zij verbinden de kruisjes met elkaar. De lijn die dan ontstaat is een Levenslijn.
- Daarna bekijken zij gebeurtenissen uit het leven van Socrates met deze historische gebeurtenissen als achtergrond (ronde 2). En tekenen weer een Levenslijn.
- Tot slot komen de leerlingen tot een beargumenteerd antwoord op de vraag of de terdoodveroordeling van Socrates te verklaren is vanuit het politieke klimaat in Athene.

Tijdsduur: Lesuur van ongeveer 60 minuten

Doelen:

- Leerlingen leven zich in in de politieke standpunten van oligarchen en democraten in de periode 479-399 v. Chr. t.a.v. historische gebeurtenissen en gebeurtenissen uit het leven van Socrates om het politieke klimaat van Athene te kunnen duiden;
- Leerlingen beredeneren en beargumenteren hun keuze voor een positieve of negatieve reactie bij de verschillende historische gebeurtenissen op basis van kennis en inzichten van historische gegevens;
- Leerlingen nemen een beargumenteerd standpunt in m.b.t. de vraag of de terdoodveroordeling van Socrates te verklaren valt vanuit het politieke klimaat in Athene;
- Leerlingen werken samen in twee- en viertallen.

Beginsituatie: Niveau: klas 5/6 gymnasium

- Leerlingen zijn globaal op de hoogte van de verschillen tussen een oligarchie en een democratie
- Leerlingen In de klas zijn de filosofische ideeën van Socrates (speciaal Socratisch determinisme) al besproken.

Voorbereiden:- Instructieblad kopiëren of tonen;

- A3 met assenstelsel Levenslijn per groepje van vier kopiëren en klaarleggen
- Rode, blauwe, groene en zwarte stift per viertal;
- Tafels in groepjes van vier.

Instrueren en Uitvoeren:

Wat:

- Leerlingen gaan in deze opdracht een zogenaamde Levenslijn maken. Hiervoor verplaatsen zij zich in het standpunt van Atheense oligarchen of Atheense democraten t.o.v. een reeks historische gebeurtenissen die plaats hebben gevonden tussen 479 en 399 v. Chr.
- D.m.v. een kruisje geven zij per gebeurtenis, in een grafiek, aan hoe de Atheense oligarchen of Atheense democraten reageerden d.m.v. een waardering tussen de +3 (zeer positief) en -3 (zeer negatief). Zij verbinden de kruisjes met elkaar. De lijn die dan ontstaat is een Levenslijn. (ronde 1).
- Daarna beantwoorden zij vraag 2.
- Vervolgens bekijken zij de gebeurtenissen uit het leven van Socrates met deze historische gebeurtenissen als achtergrond (ronde 2). En tekenen weer een Levenslijn.
- Tot slot komen zij tot een beargumenteerd antwoord op vraag 4.

Hoe:

- Verdeel de rollen.
- Ronde 1: Eén duo leeft zich in in de standpunten van de Atheense oligarchen, één duo in de standpunten van de Atheense democraten. Maak de Levenslijn;
- Daarna met alle groepsleden a.d.h.v. de grafiek vraag 2 beantwoorden;
- Ronde 2: Per tweetal een levenslijn maken over Socrates, zie roodgekleurde gebeurtenissen;
- Beantwoord met alle groepsleden vraag 4;
- Daarna vindt er een klassikale nabespreking plaats.

Waarom:

- Om te leren redeneren, argumenteren, en in te leven in de standpunten en reacties van oligarchen en democraten in Athene t.t.v. Socrates.

Nabespreken:

Wat:

- Bij de nabespreking wordt ingegaan op de inhoud en het nut van de opdrachten. In de nabespreking moet het accent liggen op de totale grafiek en minder op kleine verschillen in keuzes bij bepaalde punten. Het doel van de nabespreking is dat leerlingen zicht krijgen op de ontwikkeling, de schommelingen in reacties en de verklaring van de dood van Socrates in dit politieke klimaat in Athene.
- Welke standpunten nemen de oligarchen en de democraten in t.a.v. de historische gebeurtenissen in Athene en van waaruit verklaar je die? Bij de nabespreking wordt vooral ingegaan op de redenering en argumentatie van leerlingen.
- Leerlingen zien dat de reacties van oligarchen en democraten soms overeenkomen, vanuit verschillende motieven, en soms vanuit eenzelfde perspectief ook uiteen kunnen lopen.

Hoe:

- Op welke wijze hebben leerlingen het aangepakt. Waarom op die manier?

Waarom:

- Bij de nabespreking wordt naast de inhoud ook ingegaan op het proces en het nut van de opdrachten.
- Waarom deze opdracht op deze wijze gedaan en wat was anders aan deze manier van werken?
- Doordat leerlingen hun kennis verdiepen kunnen zij er een oordeel over geven. Leerlingen ervaren dat het belangrijk is om eerst kennis te vergaren, te bestuderen en te delen voordat zij een mening vormen. Door zich in te leven in verschillende standpunten, kunnen zij het (complexe) handelen van mensen verklaren en beter begrijpen.

De horzel van Athene

Je gaat in deze opdracht een zogenaamde levenslijn maken. Hiervoor bekijk je vanuit het standpunt van een oligarch of een democraat een reeks historische gebeurtenissen die plaats hebben gevonden tussen 479 en 399 v. Chr. Vervolgens bekijk je gebeurtenissen uit het leven van Socrates met deze historische gebeurtenissen als achtergrond.

Verdeel de rollen. Eén duo leeft zich in in de standpunten van de Atheense oligarchen, één duo in de standpunten van de Atheense democraten.

1. Vul vervolgens per duo de grafiek in:
 - In de grafiek geef je aan hoe oligarchen of democraten reageerden op de **zwart**gekleurde gebeurtenissen (*de rode tekst moet je nu dus nog negeren*).
 - Een zeer positieve reactie waardeer je met een +3, neutraal is een 0 en een zeer negatieve reactie is -3. Alles er tussenin is ook mogelijk.
 - Gebruik voor oligarchen een **blauwe** stift en voor democraten een **rode** stift.
 - Verbind tenslotte de punten met elkaar. De lijn die dan ontstaat is een *levenslijn*.

Beantwoord met alle groepsleden op basis van de grafiek vraag 2:

2. Wissel de argumenten uit voor jullie waardering bij onderstaande gebeurtenissen **én** noteer per gebeurtenis de conclusie van jullie uitwisseling:
 - a. 445 v.Chr.: Dertigjarige Vrede
 - b. 431 v.Chr.: begin van de Peloponnesische Oorlog
 - c. 421 v.Chr.: de vrede van Nikias
 - d. 413 v.Chr.: Sparta verklaart de oorlog aan Athene
 - e. 479 v.Chr.: de gezamenlijke Grieken o.l.v. de Spartanen verslaan het Perzische leger definitief in de slag bij Plataea.

3. Lees de roodcursief gedrukte stukjes tekst bij de jaartallen over het leven van Socrates en vul vervolgens per duo wederom de grafiek in:
 - In de grafiek geef je in dezelfde duo's aan hoe oligarchen of democraten reageerden op de **rood**gekleurde gebeurtenissen.
 - Een zeer positieve reactie waardeer je met een +3, neutraal is een 0 en een zeer negatieve reactie is -3. Alles er tussenin is ook mogelijk.
 - Gebruik voor oligarchen een **groene** stift en voor democraten een **zwarte** stift.
 - Verbind tenslotte de punten met elkaar.

Beantwoord met alle groepsleden op basis van de nu ontstane grafiek vraag 4:

4. Is de terdoodveroordeling van Socrates te verklaren vanuit het politieke klimaat in Athene? Antwoord als volgt:
 - a. Ja, want...
 - b. Nee, want...

Jaartal	Gebeurtenis
479 v.Chr.	De gezamenlijke Grieken o.l.v. de Spartanen verslaan het Perzische leger definitief in de slag bij Plataea.
460 v.Chr.	Pericles wordt de eerste man van het democratisch Athene.
445 v.Chr.	"Dertigjarige vrede" tussen Athene en Sparta wordt gesloten.
443 v.Chr.	Kimon, de belangrijkste politieke rivaal van Pericles en leider van de oligarchische partij wordt verbannen.
432 v.Chr.	Athene valt een afvallige kolonie aan (Poteidaia in Macedonië). <i>Socrates neemt deel aan dit gevecht en redt het leven van zijn vriend Alkibiades. De Atheners verliezen het gevecht. Socrates valt op door zijn grote kalmte tijdens de aftocht.</i>
431 v.Chr.	Begin van de Peloponnesische Oorlog tussen Athene en Sparta. <i>Socrates dient in ieder geval bij twee gevechten als hopliet in het Atheense leger.</i>
429 v.Chr.	Pericles sterft aan de pest.
421 v.Chr.	De vrede van Nikias wordt gesloten waarin Athene en Sparta afspreken dat ze 50 jaar vrede zullen hebben.
420 v.Chr.	Alkibiades ¹ wordt leider van het Atheense leger en leidt de expeditie naar Sicilië.
415 v.Chr.	Alkibiades wordt teruggeroepen naar Athene voor een rechtszaak. Hij lijkt in te stemmen met terugkeer naar Athene, maar ontsnapt naar Sparta, waar hij voorstelt hen te helpen met het verslaan van Athene.
414 v.Chr.	De Atheense expeditie naar Sicilië eindigt rampzalig voor Athene: de vloot wordt volledig vernietigd. <i>Eerste opvoering van Aristophanes' komedie, de Vogels. In dit stuk spreekt Aristophanes over pro-Spartaanse jongeren als jongeren die "handelen als Socrates". (σωκράτους Vogels, r.1282)</i>
413 v.Chr.	Sparta, gesteund door de Perzen, verklaart de oorlog aan Athene, omdat Athene regelmatig de afspraken van de vrede van Nikias (zie 421 v. Chr.) geschonden zou hebben.
411 v.Chr.	Met de hulp van onder andere Alkibiades wordt de democratie in Athene omver geworpen. De oligarchische partij, de Vierhonderd, nemen de macht over.

¹ Bij het volk zeer populair Atheens politicus, die alles meehad: hij was mooi, charmant, intelligent, rijk en van goede komaf. Hij zette zijn kwaliteiten vooral in voor zijn eigen belang.

410 v.Chr.	Na vier maanden worden de Vierhonderd verdreven en vervangen door een democratisch regime: de raad van de Vijfduizend.
406 v.Chr.	De Atheense vloot verslaat de Spartaanse bij het eiland Lesbos. De bemanning van 25 Atheense schepen verdrinken in een storm. Bij terugkeer in Athene worden de 10 admiraals aangeklaagd en terechtgesteld. <i>Socrates verzet zich als enige tegen de executie van de admiraals.</i>
404 v.Chr. (a)	Sparta wint de Peloponnesische Oorlog en stelt het oligarchische regime van de Dertig in. <i>Kritias, een goede bekende van Socrates en oom van Plato, is de leider van de Dertig. De Dertig doden en verbannen vele prominente democraten, o.a. Anytos wordt verbannen.</i>
404 v.Chr. (b)	<i>Socrates en vier anderen krijgen de opdracht Leon van Salamis, een democraat, te arresteren. Socrates weigert en gaat naar huis. Leon wordt gearresteerd en ter dood gebracht.</i>
403 v.Chr.	De democratie wordt hersteld door de Dertig op gewelddadige wijze opzij te zetten. Anytos neemt het initiatief tot een politieke amnestie, waardoor niemand vervolgd kon worden die eerder oligarchische sympathieën had getoond. <i>Chairephon, een vriend van Socrates, speelt een prominente rol in de democratische partij.</i>
401 v.Chr.	Een poging om wederom een oligarchisch bewind aan de macht te brengen in Athene mislukt. <i>Leerlingen van Socrates spelen een prominente rol in deze coupoging.</i>
399 v.Chr.	Socrates wordt aangeklaagd en ter dood veroordeeld, wegens het bederven van de jeugd en het introduceren van nieuwe godheden.

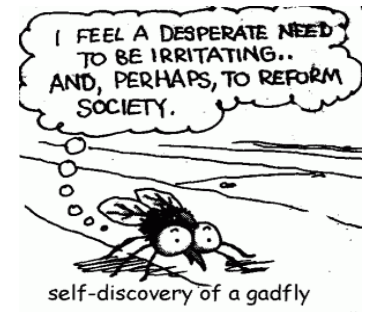
De horzel van Athene

Ronde 1:

- blauw:** reactie van een oligarch
- rood:** reactie van een democraat

Ronde 2:

- groen:** reactie van een oligarch
- zwart:** reactie van een democraat

+3																				
+2																				
+1																				
0	479	460	445	443	432	431	429	421	420	415	414	413	411	410	406	404 (a)	404 (b)	403	401	399
-1																				
-2																				
-3																				